

Sygn. akt I ACa 586/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 grudnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Agnieszka Sołtyka (spr.)
Sędziowie:	SA Marta Sawicka SA Maria Iwankiewicz
Protokolant:	sekr.sądowy Justyna Kotlicka

po rozpoznaniu w dniu 19 listopada 2015 r. na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa W. D.

przeciwko R. D.

o zobowiązanie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 5 maja 2015 r., sygn. akt I C 569/14

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Szczecinie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Marta Sawicka Agnieszka Sołtyka Maria Iwankiewicz

Sygn. akt: I ACa 586/15

UZASADNIENIE

Powód wniósł o zobowiązanie pozwanego do wykonania zapisu testamentowego, sporządzonego przez zmarłego J. D., tj. nakazanie pozwanemu zakupu na rzecz powoda lokalu mieszkalnego składającego się z pokoju, kuchni, łazienki i przedpokoju, i zapewnienia mu dożywotniej służebności mieszkania w tym lokalu. Powód wniósł też o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu.

W uzasadnieniu pozwu powód podał, że jest zapisobiercą wymienionym w testamencie, sporządzonym przez ojca powoda J. D. w formie aktu notarialnego w dniu 15 lipca 2008 r. przez notariusza Z. C., rep. A Nr (...). Aktem poświadczenia dziedziczenia z dnia 15 stycznia 2010 r., rep. A Nr (...), sporządzonym przez notariusza Z. C. do

całości spadku został powołany R. D.. Z uwagi na treść testamentu, na pozwanym R. D. ciąży obowiązek, polegający na wypełnieniu woli zmarłego, zakupu na rzecz powoda lokalu mieszkalnego składającego się z pokoju, kuchni, łazienki i przedpokoju, i zapewnienia w nim dożywotniej służebności mieszkania. Pomimo wezwania pozwanego do dobrowolnego świadczenia na rzecz powoda, nie wykonał on ciążącego na nim obowiązku.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Uzasadniając swoje stanowisko pozwany podał, że w całości kwestionuje roszczenie powoda. Podniósł, że w jego ocenie, wykonanie postanowienia wynikającego z § 2 lit. b testamentu, sporządzonego dnia 15 lipca 2008 r., jest niemożliwe do wykonania wskutek okoliczności, za które pozwany nie ponosi odpowiedzialności. Pozwany nie dysponuje środkami pieniężnymi, które mógłby przeznaczyć na zakup ewentualnego mieszkania, nadto nie ma możliwości ich uzyskania. Wszelkie uzyskiwane przez pozwanego dochody w całości przeznaczane są na utrzymanie. Pozwany nie ma też żadnych oszczędności, ani majątku, który mógłby zbyć, poza odziedziczonym mieszkaniem, w którym przebywa. Jednocześnie pozwany podał, że w skład spadku nie wchodziły środki pieniężne, które mogłyby zostać przeznaczone na ten cel. W skład spadku po J. D. nie wchodzi mieszkanie opisane w testamencie, mające składać się z jednego pokoju, kuchni, łazienki i przedpokoju. W skład spadku wchodziło mieszkanie położone w S., przy ul. (...), składające się z trzech pokoi, kuchni, łazienki i przedpokoju. Pozwany podniósł, że wolą spadkodawcy w żadnym wypadku nie było ustanawianie służebności mieszkania na rzecz powoda, w ramach lokalu położonego przy ul. (...) w S.. Gdyby tak było, to zapis zostałby sformułowany przez notariusza inaczej. Tym samym, nie jest możliwe zrealizowanie przez pozwanego § 2 lit. b testamentu z dnia 15 lipca 2008 r., brak jest bowiem prawa, na którym mogłaby zostać ustanowiona służebność mieszkania.

Zarzucił też pozwany, że postanowienie z § 2 lit. b testamentu jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, co czyni je nieważnym w świetle art. 58 k.c. Za niedopuszczalne bowiem uznał nakazywanie nabycia przez spadkobiercę rzeczy czy prawa, którego wartość może być bliska wartości całego spadku, tylko po to, aby ustanowić na nim służebność mieszkania dla określonej osoby. Zapis taki nakłada na spadkobiercę obowiązki niewspółmierne do uzyskanych korzyści.

Ponadto pozwany podniósł, że czynienie przez zapisobiercę w takim wypadku użytku ze swego prawa, pozostaje w sprzeczności z art. 5 k.c. Pozwany nie ma środków pieniężnych na zakup mieszkania, ani możliwości ich uzyskania, zbycie zaś odziedziczonego lokalu pozbawiłoby go miejsca zamieszkania.

Ponadto pozwany wskazał, że przeciwko niemu pozostałe rodzeństwo (cztery osoby) dochodzi zapłaty zachowku w wysokości 20.000 złotych każdy. W stosunku do świadczenia należnego na rzecz brata Z. D., nakaz zapłaty uprawomocnił się, zaś w stosunku do pozostałego rodzeństwa, toczą się jeszcze postępowania sądowe. Tym samym, pozwany może być obciążony zapłatą kwoty 60.000 złotych wraz z odsetkami ustawowymi na rzecz rodzeństwa. W takim wypadku żądanie od niego nabycia lokalu mieszkalnego i ustanowienie na nim służebności mieszkania, z całą pewnością stanowi nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c., pozostając w sprzeczności z zasadami współzycia społecznego.

Ponadto pozwany wskazał na ograniczenie jego odpowiedzialności za zapisy i polecenia wynikające z art. 998 § 1 k.c., art. 1003 k.c. i art. 1005 k.c. i z ostrożności procesowej wniósł o stosunkowe zmniejszenie zapisu, podnosząc, że wartość odziedziczonego mieszkania jest, niż 200.000 złotych.

W piśmie procesowym z dnia 3 lutego 2015 r. pełnomocnik powoda sprecyzował żądanie pozwu i wniósł o nakazanie pozwanemu wykonanie zapisu testamentowego, polegającego na nabyciu lokalu mieszkalnego, składającego się z jednego pokoju, kuchni, łazienki, przedpokoju i zobowiązanie do zapewnienia w nim powodowi dożywotniej służebności mieszkania. Pełnomocnik powoda podtrzymał wniosek o zasądzenie kosztów procesu.

Pozwany podtrzymał wniosek o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 5 maja 2015 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.617 złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny;

W dniu 12 czerwca 2008 r. J. D. darował R. D. lokal mieszkalny nr (...), stanowiący odrębną własność, znajdujący się w nieruchomości położonej w S., przy ul. (...). Umowa została zawarta w formie aktu notarialnego przed notariuszem Z. C. prowadzącą Kancelarię Notarialną w S., przy Al. (...) (rep. A Nr (...)). Jednocześnie w akcie tym R. D. ustanowił na rzecz swojego ojca J. D. w nabytym lokalu mieszkalnym nieodpłatną i dożywotnią służebność mieszkania, polegającą na prawie korzystania przez uprawnionego z całego mieszkania.

W testamencie z dnia 15 lipca 2008 r., sporządzonym w formie aktu notarialnego przed notariuszem Z. C., J. D. powołał do całości spadku jako jedyne spadkobiercę R. D.. Nadto zobowiązał w tym testamencie swojego spadkobiercę do nabycia lokalu mieszkalnego, składającego się z jednego pokoju, kuchni łazienki i przedpokoju i zapewnienia w tym lokalu W. D. dożywotniej służebności mieszkania.

J. D. zmarł w dniu (...) r., w S..

Z. H., A. D. i Z. D. wnieśli przeciwko R. D. powództwa o zachówek. W pozwach domagali się zasądzenia od pozwanego kwot po 20.000 złotych na rzecz każdego z nich. Z. D., po uprawomocnieniu się orzeczenia wydanego przeciwko R. D., wszczął egzekucje zasądzonej należności w kwocie 20.000 złotych.

Od dnia 3 lutego 2000 r., R. D. został uznany za osobę częściowo niezdolną do pracy. Początkowo niezdolność pozwanego do pracy orzeczono okresowo na rok. Następnie, orzeczeniem z dnia 16 lutego 2001 r., pozwany został uznany na trwale za osobę częściowo niezdolną do pracy.

Od dnia 15 listopada 1995 r. do dnia 22 października 2014 r. R. D. miał zarejestrowaną działalność gospodarczą w zakresie instalatorstwa gazowego i wodnego. Od dnia 1 maja 2011 r. działalność ta była zawieszona. Z tytułu renty pozwany otrzymuje miesięcznie 759,70 złotych netto.

W rodzinie stron, już po śmierci matki – żony J. D., prowadzono rozmowy na temat przekazania jednemu z dzieci mieszkania przy ul. (...). Ostatecznie J. D. postanowił, że mieszkanie to otrzyma R. D., jako inwalida, z tym jednak, że w zamian za to musi zapewnić W. D. dożywotnie prawo zamieszkiwania w tym lokalu lub w innym. Ojciec uzasadniał tę decyzję w taki sposób, że gdyby R. tracił zdolność do pracy i nie miał z czego żyć, będzie mógł sprzedać mieszkanie.

Nikt z rodzeństwa nie sprzeciwiał się woli ojca w momencie podjęcia przez niego decyzji.

Przy sporządzeniu testamentu przez J. D. była obecna Z. H. – siostra stron. Po odczytaniu testamentu notariusz poinformował R. D., że jeśli sprzeda mieszkanie będzie musiał kupić inne spełniające warunki zapisu testamentowego i zapewnić w tym mieszkaniu dożywotnią służebność mieszkania na rzecz W. D..

W. D., po rozwodzie z żoną wrócił do mieszkania rodziców przy ul. (...) w S. i zamieszkał z nimi. Nie przebywał w tym mieszkaniu na stałe, gdyż pracował na budowach, głównie poza S.. W związku z tym całe tygodnie spędzał na wyjazdach. Podczas pobytów w S., dopóki żyła matka, spędzał w mieszkaniu rodziców weekendy. W mieszkaniu tym był pokój, który rodzice oddali powodowi do samodzielnego korzystania.

Po śmierci matki powód w mieszkaniu ojca bywał bardzo rzadko. Podczas jego pobytów w mieszkaniu ojca, dochodziło pomiędzy nimi do awantur na tle spożywania przez powoda alkoholu. Nawet kiedy powód przyjeżdżał do S. na weekendy, mieszkał w altanie na działce przy ul. (...), albo przebywał u swojej ówczesnej konkubiny. Kilka lat przed śmiercią ojca powód w ogóle nie pojawiał się w jego mieszkaniu. Nie mógł z ojcem się porozumieć.

Po śmierci ojca, powód również sporadycznie pojawiał się w mieszkaniu przy ul. (...). W mieszkaniu tym, po śmierci J. D. zamieszkiwał syn R. D. – M. D., który w całości ponosił koszty utrzymania mieszkania. Powód nie uczestniczył

w ponoszeniu żadnych kosztów utrzymania mieszkania. Sporadycznie przychodził do tego mieszkania na nocleg. Nie sprzątał po sobie.

Trzy lata po śmierci J. D. pozwany przystąpił do remontu mieszkania przy ul. (...). W tym celu pozwany opróżnił mieszkanie ze wszystkich sprzętów, w tym mebli, znajdujących się w pokoju powoda. Były to meble, które siostra powoda Z. H., użytkowała jeszcze w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia (meblościanka). Tę meblościankę pozwany zawiózł na działkę do powoda celem spalenia.

Wcześniej, przed przystąpieniem do remontu, pozwany informował o swoich zamiarach powoda i prosił go, żeby zabrał swoje rzeczy, znajdujące się w „jego” pokoju na czas remontu. Powód nie pojawił się w mieszkaniu i nie zabrał rzeczy. Dlatego pozwany samodzielnie „wywiózł” rzeczy powoda na działkę.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód ma działkę ogródkową, w kompleksie działek przy ul. (...) w S.. Na działce posadowiona jest murowana altana. W altanie urządzono łazienkę, doprowadzony do niej jest prąd, można ją ogrzać. W tej altanie powód zamieszkuje na stałe. Powód od wielu lat nie pracuje na stałe, podejmuje dorywcze zajęć. Powód korzysta z pomocy materialnej pozwanego, który często odwiedza powoda na działce; przywozi mu pocztę, jedzenie, przekazuje drobne kwoty pieniędzy.

Od śmierci ojca pozostałe rodzeństwo w zasadzie nie kontaktuje się z powodem. Nikt inny z rodzeństwa nie przekazuje mu pieniędzy – nawet drobnych kwot. Z. H. i M. D., czasami robią powodowi zakupy. Z wyłączeniem okresu, od śmierci ojca, aż do zakończenia remontu przez pozwanego, w mieszkaniu przy ul. (...) (około czterech lat), nikt z rodzeństwa, poza pozwanym, nie kontaktował się z powodem. Pozwany bywa na działce powoda, żeby pomagać mu w wykonywaniu różnych prac. Po przewiezieniu starych mebli na działkę, pozwany pomagał powodowi w przygotowaniu mebli do spalenia.

Podczas remontu w mieszkaniu przy ul. (...) wymienione zostały drzwi wejściowe do mieszkania, założono nowe zamki. Powód nie ma kluczy do nich. Powód nie zwrócił się o wyjaśnienia do pozwanego, który zamieszkuje w klatce obok, ani o wydanie kluczy, czy udostępnienie mieszkania. Pozwany zamieszkuje w mieszkaniu położonym w tym samym domu, w klatce obok. Zawsze tam zamieszkiwał na stałe, od czasu kiedy poślubił swoją żonę. Mieszkanie należy do teściowej pozwanego.

Powód nie kontaktuje się z pozostałym rodzeństwem. W zasadzie skontaktował się z nimi tylko raz, kiedy rodzeństwo omawiało sprawę wystąpienia z pozwami przeciwko R. D..

Po dokonaniu takich ustaleń Sąd Okręgowy uznał, że powództwo jest nieuzasadnione.

Sąd wskazał, że powód domagał się wykonania przez pozwanego zapisu testamentowego w taki sposób, jaki dosłownie wynikał z treści testamentu. Wnosił o nakazanie pozwanemu zakupu mieszkania składającego się z jednego pokoju, kuchni łazienki i przedpokoju i ustanowienia w tym mieszkaniu na swoją rzecz dożywotniej służebności mieszkania. Pozwany twierdził, że zapisu w sposób wynikający wprost z treści testamentu wykonać się nie da, ponadto domagał się interpretacji zapisu, w zgodzie z okolicznościami towarzyszącymi powstaniu zapisu w takiej formie, a w konsekwencji, ustalenia prawidłowej jego treści. Podnosił zarzut niezgodności z zasadami współżycia społecznego wystąpienia przez powoda z pozwem, a nadto twierdził, że po wykonaniu zapisu i realizacji roszczeń o zachówek pozostałego rodzeństwa nie pozostanie powodowi nawet kwota odpowiadająca wartości zachowku; tymczasem powód jest również osobą uprawnioną do zachowku.

Sąd Okręgowy dokonał analizy treści z art. 968 § 1 i 2 k.c., w brzmieniu obowiązującym do 23 października 2011 r.. Wskazał, że przedmiot zapisu zazwyczaj należy do spadku, jednakże spadkodawca może obciążyć spadkobiercę obowiązkiem spełnienia świadczenia bez względu na to, czy przedmiot zapisu należy do spadku. Sąd podkreślił przy tym, że świadczenie wynikające z zapisu musi być obiektywnie możliwe do spełnienia, w chwili otwarcia spadku (chyba, że zapis został uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu - art. 975 k.c.).

Sąd Okręgowy stwierdził, że na podstawie zapisu zapisobierca uzyskuje wierzytelność w stosunku do spadkobiercy o świadczenie objęte zapisem. W związku z tym Sąd uznał, że w celu ustalenia zakresu odpowiedzialności spadkobiercy – pozwanego w niniejszej sprawie wobec powoda, należało w pierwszej kolejności ustalić treść zapisu, jaki w testamencie z dnia 15 lipca 2008 r., ustanowił J. D.. Sąd stwierdził bowiem, że z uwagi na literalne brzmienie testamentu i okoliczności sprawy wskazywane przez strony, treść zapisu nie okazała się jednoznaczna. W tym zakresie przywołał Sąd art. 948 § 1 i 2 k.c.

Sąd Okręgowy stwierdził, że z literalnej treści testamentu przedstawionego przez powoda wynika, że spadkodawca zobowiązał pozwanego, do nabycia lokalu mieszkalnego, składającego się z jednego pokoju, kuchni łazienki i przedpokoju i zapewnienia w tym lokalu W. D. dożywotniej służebności mieszkania. Sąd wskazał jednakże, że postępowanie przeprowadzone w niniejszej sprawie wykazało ponad wszelką wątpliwość, że wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S..

Mając na uwadze takie ustalenia, sąd meriti uznał, że na podstawie zapisu testamentowego J. D., pozwany zobowiązany jest do nabycia lokalu mieszkalnego, składającego się z jednego pokoju, kuchni łazienki i przedpokoju i zapewnienia w tym lokalu W. D. dożywotniej służebności mieszkania, tylko w wypadku zbycia mieszkania przy ul. (...). Dopóki pozwany jest właścicielem tego mieszkania, powodowi nie przysługuje roszczenie o wykonanie zapisu. Zapis testamentowy został bowiem ustanowiony przez J. D. w tym celu, żeby W. D. miał zapewnione dożywotnie mieszkanie.

Sąd podkreślił, że w chwili obecnej powód ma zapewnione mieszkanie w lokalu przy ul. (...). W mieszkaniu tym jest urządzony dla niego pokój, w którym znajduje się aktualnie łóżko oraz stolik. Pozwany po przeprowadzeniu remontu, polegającego między innymi na wymianie sprzętów, stopniowo mieszkanie wyposaża. Sąd I instancji za niewykazane uznał twierdzenia powoda, że pozwany utrudnia mu zamieszkiwanie w lokalu położonym przy ul. (...), między innymi w taki sposób, że uniemożliwia mu dostęp do lokalu.

Reasumując Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powoda o realizację zapisu wynikającego z testamentu J. D. nigdy nie powstało, a zatem nie zaktualizowało się również zobowiązanie pozwanego do wykonania zapisu. Sąd wskazał, że zgodnie z art. 975 k.c., zapis może być uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, a w niniejszej sprawie ustalono, że spadkodawca uczynił zapis na wypadek sprzedaży przez pozwanego mieszkania przy ul. (...). Wystąpienie tego zdarzenia zaktualizuje roszczenie powoda o wykonanie zapisu wynikającego z testamentu z dnia 15 lipca 2008 r., poprzez zobowiązanie pozwanego do zakupu mieszkania, w którym ustanowi służebność dożywotniego zamieszkiwania na rzecz powoda. Dopóki warunek w postaci sprzedaży mieszkania przez pozwanego nie ziści się, roszczenie nie powstanie.

Wobec stwierdzenia, że roszczenie powoda o wykonanie zapisu testamentowego dotychczas nie powstało i uznania niezasadności żądania pozwu brak było podstaw w ocenie Sądu I instancji do zastosowania w niniejszej sprawie art. 5 k.c. W tej sytuacji nie podlegały też rozpoznaniu pozostałe podniesione przez stronę pozwaną zarzuty, dotyczące ograniczenia odpowiedzialności pozwanego za zapis.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. Pozwany wygrał sprawę w całości, a zatem powód zobowiązany jest zwrócić pozwanemu poniesione koszty procesu, przy czym w ocenie Sądu I instancji na koszty te składały się: wynagrodzenie radcy prawnego w kwocie 180 złotych ustalone na podstawie § 2 ust. 1 i 2 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 i § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłaty za czynności radców prawnych oraz ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu oraz 17 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Z wyrokiem tym nie zgodził się powód, który zaskarżył go w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1) naruszenie przepisu postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy,

mianowicie art. 247 k.p.c. poprzez przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków Z. H., A. M. (2) oraz z przesłuchania stron ponad osnowę dokumentu tj. aktu notarialnego z dnia 15 lipca 2008 r., Repertorium A numer (...) i uzupełnienie treści § 2 pkt. b testamentu o dodatkowy element czynności prawnej tj. warunek uprzedniego zbycia przez R. D. nieruchomości położonej w S. przy ul. (...), który nie został zawarty w oświadczeniu woli złożonym przez J. D. w formie aktu notarialnego, co doprowadziło do obejścia przepisów o formie zastrzeżonej pod rygorem nieważności,

2) sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zgromadzonego w sprawie

materiału dowodowego, polegającą na uznaniu, iż wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została tylko w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S., podczas gdy z zeznań świadka Z. H. wynika, iż J. D. sporządził zapis testamentowy gwarantujący W. D., że nie zostanie wyrzucony „na ulicę” przez R. D. i nawet jak pozwany będzie chciał się pozbyć powoda, to musi nabyć nieruchomość a następnie ustanowić dla brata dożywotnią służebność mieszkania,

3) naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 65 § 1 oraz art. 948 § 1 i 2 k.c.

poprzez ich niewłaściwe zastosowanie na skutek błędnego uznania, że wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została tylko w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S., a w konsekwencji dowolne uzupełnienie treści zapisu testamentowego o warunek w rozumieniu art. 975 k.c., pomimo iż należała analiza całokształtu materiału dowodowego oraz prawidłowa wykładnia treści testamentu prowadzi do wniosku, że J. D. bezwarunkowo zobowiązał R. D. do wykonania zapisu zawartego w treści § 2 pkt. b testamentu z dnia 15 lipca 2008 r.

Stawiając powyższe zarzuty apelujący wniósł o: zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez nakazanie pozwanemu R. D. wykonania zapisu testamentowego polegającego na nabyciu lokalu mieszkalnego składającego się z jednego pokoju, kuchni, łazienki, przedpokoju i zobowiązanie do zapewnienia w nim W. D. dożywotniej służebności mieszkania oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania za obydwie instancje, z uwzględnieniem kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych,

ewentualnie: uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

W uzasadnieniu apelacji skarżący zarzucił, iż Sąd I instancji wydając zaskarżone orzeczenie nie ustrzegł się naruszenia przepisu art. 247 k.p.c. i wskazał, że treść § 2 pkt. b aktu notarialnego z dnia 15 lipca 2008 r., Repertorium A numer (...) nie pozostawia wątpliwości, że J. D. zobowiązuje swojego spadkobiercę do nabycia lokalu mieszkalnego składającego się z pokoju, kuchni, łazienki i przedpokoju i zapewnienia w nim W. D., synowi J. i P., urodzonemu w dniu (...) w S. dożywotniej służebności mieszkania. Zarzucił skarżący, że lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że Sąd I instancji przeprowadził dowody z zeznań świadków Z. H., A. M. (2) oraz z przesłuchania stron ponad osnowę dokumentu tj. aktu notarialnego z dnia 15 lipca 2008 r., Repertorium A numer (...). W konsekwencji swojego procedowania Sąd I instancji dowolnie i wbrew ogólnym regułom wykładni treści testamentu uzupełnił treść § 2 pkt. b testamentu o dodatkowy element czynności prawnej tj. warunek w rozumieniu art. 975 k.c.

W apelacji podkreślono, że skoro wykładnia testamentu nie może służyć do uzupełnienia jego treści, to należy uznać, że niedopuszczalnym na gruncie niniejszej sprawy było naruszenie zakazu prowadzenia dowodów z zeznań świadków i przesłuchania stron ponad osnowę dokumentu. W konsekwencji podkreślono, że skoro treść zapisu testamentowego została konkretnie i bezwarunkowo określona przez spadkobiercę, to chybione jest uznanie przez Sąd I instancji, że wymagalność roszczenia powoda warunkowana jest uprzednim zbyciem przez R. D. nieruchomości położonej w S. przy ul. (...). W ocenie apelującego procedowanie Sądu I instancji wbrew regule wynikającej z art. 247 k.p.c. doprowadziło do obejścia przepisów o formie zastrzeżonej pod rygorem nieważności, stąd pierwszy zarzut apelacji.

Apelujący zakwestionował też ustalenia faktyczne Sądu I instancji podnosząc, że obarczone są licznymi błędami, wynikającymi z braku dostatecznie wnikliwej analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego. Zarzucono, że chybione jest ustalenie Sądu Instancji, że wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została tylko w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S.. Wskazano, że z treści zeznań świadka Z. H. wynika, iż J. D. sporządził zapis testamentowy gwarantujący W. D., że nie zostanie wyrzucony „na ulicę” przez R. D..

Uzasadniając zarzut naruszenia art. 65 § 1 k.c. oraz art. 948 § 1 i 2 k.c. podkreślono, że Sąd I instancji nie skupił się jedynie na badaniu dosłownej treści testamentu, pomimo że wola spadkobiercy była wyrażona precyzyjnie. Zarzucono, że błąd Sądu I instancji wyraża się w niewłaściwym zastosowaniu powyższych przepisów, dowolnym uzupełnieniu treści testamentu i błędnym uznaniu, że wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została tylko w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S.. Konsekwencją powyższego naruszenia było dowolne uzupełnienie treści zapisu testamentowego o warunek w rozumieniu art. 975 k.c., pomimo, iż należała analiza całokształtu materiału dowodowego oraz prawidłowa wykładnia treści testamentu prowadzi do wniosku, że J. D. bezwarunkowo zobowiązał R. D. do wykonania zapisu zawartego w treści § 2 pkt. b testamentu z dnia 15 lipca 2008 r. Podniesiono, że zgodnie z ugruntowanym poglądem doktryny, wykładnia uzupełniająca testamentu nie powinna prowadzić do uzupełnienia jego treści.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o oddalenie apelacji w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Rozpoznając apelację Sąd Apelacyjny zważył, co następuje;

Apelacja zasługuje na uwzględnienie, a w uwzględnieniu jej zarzutów Sąd Apelacyjny wydał orzeczenie kasatoryjne, gdyż uznał, że sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

Powód w niniejszej sprawie domagał się wykonania przez pozwanego- spadkobiercę testamentowego J. D., zapisu ustanowionego na jego rzecz w testamencie notarialnym z dnia 15 lipca 2008r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo, gdyż uznał, że roszczenie powoda o realizację zapisu wynikającego z testamentu J. D. jeszcze nie powstało, a zatem nie zaktualizowało się również zobowiązanie pozwanego do wykonania zapisu. Sąd wskazał, że zgodnie z art. 975 k.c., zapis może być uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, a w niniejszej sprawie ustalił, po przesłuchaniu świadków i strony pozwanej, że spadkodawca uczynił zapis na wypadek sprzedaży przez pozwanego mieszkania przy ul. (...). Sąd I instancji podkreślił, że dopiero wystąpienie tego zdarzenia zaktualizuje roszczenie powoda o wykonanie zapisu wynikającego z testamentu z dnia 15 lipca 2008 r., poprzez zobowiązanie pozwanego do zakupu mieszkania, w którym ustanowi służebność dożywotniego zamieszkiwania na rzecz powoda. Sąd meriti uznał, że dopóki warunek w postaci sprzedaży mieszkania przez pozwanego nie ziszczy się, roszczenie nie powstanie.

Tego stanowiska nie podziela Sąd Apelacyjny, wskazując, że sąd I instancji dokonał niedopuszczalnej interpretacji zapisu ustanowionego w testamencie, a prowadząc postępowanie w zakresie ustalenia woli spadkodawcy, wyrażonej w sposób jasny w testamencie, naruszył dyspozycję art. 247 k.p.c.

Rację należy bowiem przyznać apelującemu, gdy zarzuca, że Sąd Okręgowy naruszył art. 247 k.p.c. poprzez przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków Z. H., A. M. (2) oraz z przesłuchania stron ponad osnowę dokumentu tj. aktu notarialnego z dnia 15 lipca 2008 r., Repertorium A numer (...) i uzupełnienie treści § 2 pkt. b testamentu o dodatkowy element czynności prawnej tj. warunek uprzedniego zbycia przez R. D. nieruchomości położonej w S. przy ul. (...), który nie został zawarty w oświadczeniu woli złożonym przez J. D. w formie aktu notarialnego, co doprowadziło do obejścia przepisów o formie zastrzeżonej pod rygorem nieważności.

Wskazać w tym miejscu należy na zapis § 2 pkt. b aktu notarialnego z dnia 15 lipca 2008 r., Repertorium A numer (...), który stanowi, że J. D. zobowiązuje swojego spadkobiercę do nabycia lokalu mieszkalnego składającego się z jednego pokoju, kuchni, łazienki i przedpokoju i zapewnienia w nim W. D., synowi J. i P., urodzonemu w dniu (...)

w S. dożywotniej służebności mieszkania. Treść tego postanowienia jest jasna i nie wzbudza żadnych wątpliwości interpretacyjnych, tym bardziej, że spadkodawca sporządził testament notarialny i w tym testamencie ustanowił konkretnej treści zapis na rzecz powoda. Podkreślić trzeba, że spadkodawca sporządzając testament w formie aktu notarialnego korzystał przy jego sporządzeniu z pomocy notariusza, który wyjaśnić powinien wszystkie jego wątpliwości, a także miał obowiązek dołożyć wymaganej zawodowo staranności, by w pełni, wyraźnie i precyzyjnie, wyrazić wolę spadkodawcy. Tak wyrażoną wolę należy uszanować. W ocenie sądu odwoławczego nie było zatem w niniejszej sprawie podstaw do dokonywania wykładni testamentu i ustalenia innej woli spadkodawcy, niż ta, jasno wynikająca z jego treści.

Wskazać należy, że wykładni, o której mowa w art. 948 k.c. podlegają jedynie zawarte w testamencie zapisy niejasne, sformułowania wieloznaczne lub wykluczające się. Nigdy jednak wykładnia testamentu nie może prowadzić do uzupełnienia treści testamentu o treści czy rozrządzenia, których w testamencie nie zawarto. Wykładnia testamentu dotyczyć może tego wszystkiego, co w testamencie znalazło, choćby zupełnie niejasny i niedoskonały, wyraz. Nie można jednak dokonywać wykładni tego, czego w testamencie nie ma. Takie działanie stanowi niedopuszczalną ingerencję w treść testamentu.

Przenosząc powyższe na kanwę rozpoznawanej sprawy uznać należy, że nie było dopuszczalne uzupełnienie zapisu testamentowego o ustanowienie warunku. Tego bowiem w testamencie nie ustanowiono.

Skoro zapisu dokonuje się w testamencie (art. 948 k.c.), to niedopuszczalne jest prowadzenie postępowania dowodowego ponad osnowę testamentu, a zatem przesłuchując świadków i strony Sąd I instancji naruszył zakaz wynikający z art. 247 k.p.c.

W konsekwencji także uznać należało za zasadny zarzut sprzeczności istotnych ustaleń Sądu z treścią zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, polegających na uznaniu, iż wolą J. D. było, by służebność dożywotniego mieszkania na rzecz W. D. ustanowiona została tylko w przypadku sprzedaży przez R. D. mieszkania przy ul. (...) w S.. Zasadny z tych samych powodów jest zarzut naruszenia art. 948 k.c. Wobec powyższego uznaje Sąd Apelacyjny, że nie było podstaw do tego, aby stwierdzić, że w niniejszej sprawie zapis dokonany został pod warunkiem, jakim jest sprzedaż mieszkania położonego w S. przy ul. (...), który to warunek jeszcze nie ziścił się. Dlatego Sąd Okręgowy bezpodstawnie stwierdził, że roszczenie powoda o wykonanie zapisu testamentowego dotychczas nie powstało.

W konsekwencji uznaje Sąd Apelacyjny, że sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy, albowiem nie odniósł się do zarzutów niweczących pozwanego, co sam stwierdził w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, wskazując, że wobec oddalenia powództwa przy przyjęciu, że nie ziścił się warunek dla wykonania zapisu brak było podstaw do zastosowania w niniejszej sprawie art. 5 k.c. Ponadto Sąd Okręgowy nie rozpoznał także pozostałych podniesionych przez stronę pozwaną zarzutów, a w szczególności tych, które dotyczą ograniczenia odpowiedzialności pozwanego za zapis.

Z uwagi na powyższe na podstawie art. 386§4 k.p.c. orzeczono jak w wyroku.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy zbada zasadność roszczenia powoda przy uwzględnieniu wszystkich zarzutów podnoszonych w tej sprawie przez pozwanego, a zatem rozstrzygnie m.in., czy wykonanie zapisu jest możliwe do wykonania, czy zastosowanie w sprawie znajdzie art. 475§1 k.c., co podnosił pozwany, czy zapis nie jest sprzeczny z art. 58 k.c., czy żądanie powoda pozostaje w sprzeczności z art. 5 k.c. Wreszcie rozstrzygnie Sąd Okręgowy także o tych wszystkich zarzutach, które zmierzają o do ograniczenia odpowiedzialności pozwanego, uwzględni przy tym okoliczność, że inni spadkobiercy J. D. wystąpili przeciwko pozwanemu z roszczeniem o zachówek, zatem w tym zakresie należało będzie ustalić wartość majątku spadkowego i zastosować właściwe przepisy prawa materialnego, w tym m.in. art. 998§1 k.c., art. 1003 k.c., art. 1005 k.c., art. 1006 k.c. oraz art. 1033 k.c.

Marta Sawicka Agnieszka Sołtyka Maria Iwankiewicz